

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL JADIDLAR MILLATNING YURAGIDA YASHAMOQDA

Karimova Gulsanam Abduqodir qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti talabasi

Qarshiyeva Iroda Baxtiyarovna

Ilmiy rahbar: Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim nazaryasi kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada jadidlarning milliy uyg‘onish va ma’rifatparvarlik yo‘lidagi faoliyati, ularning xalq tafakkuri va yosh avlod tarbiyasidagi o‘rni yoritiladi. Jadidlarning ilm-fan, ta’lim, ma’naviyat va milliy qadriyatlarni rivojlantirish borasidagi xizmatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, jadidlar merosining bugungi kunda ham xalq qalbida yashab kelayotgani, ularning g‘oyalari zamonaviy jamiyat taraqqiyoti va barkamol avlod tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etayotgani ko‘rsatib beriladi. Tadqiqot natijasida jadidlarning ma’rifiy qarashlari va milliy uyg‘onish g‘oyalari bugungi kun uchun ham dolzarb ekani aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: jadidchilik, ma’rifatparvarlik, milliy uyg‘onish, barkamol avlod, ma’naviyat, ta’lim, milliy qadriyatlar, taraqqiyot.

Аннотация. В данной статье рассматривается деятельность джадидов в области национального пробуждения и просветительства, а также их роль в формировании общественного сознания и воспитании молодого поколения. Анализируется вклад джадидов в развитие науки, образования, духовности и национальных ценностей. Также раскрывается значение наследия джадидов в современном обществе и его влияние на воспитание гармонично развитого поколения. В результате исследования установлено, что идеи джадидов остаются актуальными и в наши дни.

Ключевые слова: джадидизм, просветительство, национальное пробуждение, гармонично развитое поколение, духовность, образование, национальные ценности, прогресс.

Annotation. This article discusses the activities of the Jadids in national awakening and enlightenment, as well as their role in shaping social consciousness and educating the younger generation. It analyzes the contribution of the Jadids to the development of science, education,

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

spirituality, and national values. The article also highlights the importance of Jadid heritage in modern society and its influence on raising a harmoniously developed generation. The study concludes that Jadid ideas remain relevant even today.

Keywords: Jadidism, enlightenment, national awakening, well-rounded generation, spirituality, education, national values, progress.

Jadidchilik harakati Turkiston tarixidagi eng muhim ma’rifiy va ijtimoiy harakatlardan biri hisoblanadi. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida yuzaga kelgan ushbu harakat xalqni jaholat, qoloqlik va savodsizlikdan qutqarishni o‘z oldiga asosiy maqsad qilib qo‘ygan edi. Jadidlar ilm-fan, ta’lim va ma’naviyat orqali jamiyatni taraqqiyot sari yetaklash mumkinligiga ishonganlar. Ularning faoliyati xalq tafakkurining uyg‘onishiga, milliy o‘zlikni anglashga va yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashga katta ta’sir ko‘rsatgan. Shu sababli jadidlar bugungi kunda ham millatning yuragida yashamoqda. Ularning nomi va merosi xalq xotirasida saqlanib, yosh avlod uchun ibrat maktabi bo‘lib xizmat qilmoqda.

Jadidlarning asosiy maqsadi xalqni ilm-ma’rifat orqali uyg‘otish edi. O’sha davrda Turkiston hududida ta’lim tizimi eskirib qolgan bo‘lib, zamonaviy fanlar yetarli darajada o‘qitilmagan. Jadidlar esa dunyoviy bilimlarni egallash taraqqiyotning asosiy omili ekanligini tushunganlar. Shu sababli ular “usuli jadid” deb nomlangan yangi usul maktablarini tashkil etganlar. Bu maktablarda bolalarga matematika, geografiya, tarix, tabiiy fanlar va chet tillari o‘rgatilgan. Jadidlar yoshlarning keng dunyoqarashga ega bo‘lishini va zamonaviy fikrlashni o‘rganishini istaganlar. Ularning bu faoliyati xalq orasida ma’rifatning keng yoyilishiga xizmat qilgan.

Mahmudxo‘ja Behbudiy jadidchilik harakatining yirik namoyandalaridan biri sifatida xalq ma’rifati uchun katta xizmat qilgan. U maktablar ochgan, darsliklar yaratgan va teatr asarlari yozgan. Behbudiyning “Padarkush” dramasi xalqni jaholat va nodonlikning zararli oqibatlaridan ogohlantirishga qaratilgan edi. U teatrni xalqni uyg‘otuvchi kuchli ma’rifiy vosita deb bilgan. Behbudiy yoshlarni ilmi va vatanparvar insonlar qilib tarbiyalash zarurligini ta’kidlagan. Shu sababli uning g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Abdulla Avloniy jadidlarning eng mashhur ma’rifatparvarlaridan biri bo‘lib, u tarbiya masalasiga alohida e’tibor qaratgan. Avloniy yosh avlod tarbiyasini millat kelajagi bilan bog‘lagan. Uning “Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot masalasidir” degan mashhur fikri bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Avloniy o‘z asarlarida yoshlarni odob-axloq, mehnatsevarlik, insonparvarlik va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash zarurligini ta’kidlagan. U ilmi va ma’naviyatli yoshlarni jamiyat taraqqiyotining asosiy kuchi deb hisoblagan.

Munavvarqori Abdurashidxonov ham jadidchilik harakatida muhim o‘rin egallagan. U yangi usul maktablarini rivojlantirish va yoshlarni zamonaviy bilimlarga ega qilish uchun katta mehnat qilgan. Munavvarqori xalqni savodli qilish va milliy tafakkurni rivojlantirishga intilgan. U yoshlarning erkin fikrlashi va yangilikka intilishi jamiyat taraqqiyotining muhim omili ekanligini tushungan. Jadidlarning bu qarashlari hozirgi zamonaviy ta’lim tamoyillari bilan ham uyg‘unlashadi.

Fitrat jadidlarning eng ilg‘or ziyolilaridan biri sifatida xalqning ma’naviy uyg‘onishi va milliy taraqqiyoti haqida ko‘plab asarlar yozgan. U ilm-fan va ma’naviyatni uyg‘un holda rivojlantirish zarurligini ta’kidlagan. Fitrat yoshlarni zamonaviy bilimlarni egallashga, milliy qadriyatlarni hurmat qilishga va vatan ravnaqi uchun xizmat qilishga undagan. U o‘z asarlarida mustaqil fikrlash va erkin tafakkur g‘oyalarini ilgari surgan. Shu sababli uning qarashlari bugungi yoshlar tarbiyasida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Jadidlarning ma’rifatparvarlik faoliyatida matbuot katta rol o‘ynagan. Ular gazeta va jurnallar orqali xalqni ilm-fanga, ma’naviyatga va zamonaviy taraqqiyotga chorlaganlar. “Taraqqiy”, “Hurshid”, “Sadoi Turkiston”, “Oyna” kabi nashrlar jadidlarning ma’rifiy g‘oyalarini xalq orasida keng yoygan. Ushbu matbuot organlari orqali xalqning siyosiy va madaniy saviyasi oshgan. Jadidlar matbuotni jamiyatni uyg‘otuvchi va xalq tafakkurini o‘zgartiruvchi vosita deb bilganlar.

Jadidlar faoliyatida ayollar ta’limi masalasi ham muhim o‘rin tutgan. Ular ayollarning jamiyatdagi o‘rni va ma’rifatli bo‘lishi millat taraqqiyoti uchun zarur deb hisoblaganlar. Jadidlarning fikricha, ma’rifatli ona barkamol avlodni tarbiyalay oladi. Shu sababli ular qizlar maktablarini ochish va ayollar savodxonligini oshirishga harakat qilganlar. Bu esa jadidlarning ma’rifatparvarlik faoliyati qanchalik keng qamrovli bo‘lganini ko‘rsatadi.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Jadidlarning g‘oyalari bugungi mustaqil O‘zbekiston taraqqiyotida ham muhim o‘rin tutmoqda. Hozirgi kunda yoshlarni barkamol inson qilib tarbiyalash, ularni ilm-fanga, ma’naviyatga va vatanparvarlikka yo‘naltirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu borada jadidlarning ta’lim va tarbiya haqidagi qarashlari muhim manba bo‘lib xizmat qilmoqda. Ularning ilm-fan va ma’rifat orqali taraqqiyotga erishish haqidagi g‘oyalari bugungi zamonaviy jamiyat uchun ham dolzarbdir.

Bugungi kunda jadidlarning nomi va merosi xalq qalbida yashab kelmoqda. Ularning ma’rifatparvarlik faoliyati, milliy uyg‘onish g‘oyalari va barkamol avlod tarbiyasi haqidagi qarashlari yoshlar uchun katta ibratdir. Jadidlar millat ravnaqi uchun o‘z hayotlarini bag‘ishlagan fidoyi insonlar sifatida xalq xotirasida abadiy qolganlar. Ularning asarlari, pedagogik qarashlari va ma’rifiy faoliyati bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Jadidlarning faoliyati faqat ta’lim va ma’rifat bilan cheklanib qolmagan, ular xalqning siyosiy va ijtimoiy ongini rivojlantirishga ham katta hissa qo‘shganlar. Jadidlar Turkiston xalqlarining erkin va taraqqiy etgan jamiyatda yashashini orzu qilganlar. Shu sababli ular milliy birlik, ozodlik va taraqqiyot g‘oyalarini ilgari surganlar. Jadidlarning fikricha, xalqning kelajagi ilmli va ongli yoshlar qo‘lida edi. Ular yoshlarni millat taqdiri uchun mas’uliyatni his qiladigan insonlar qilib tarbiyalashga intilganlar. Jadidlar uchun haqiqiy taraqqiyot insonning ma’naviy va intellektual rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liq edi.

Jadidlarning ma’rifatparvarlik faoliyatida kutubxonalar va kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish ham muhim o‘rin egallagan. Ular xalq orasida kitob mutolaasini keng targ‘ib qilganlar va bilim olishning eng muhim vositalaridan biri sifatida kitobga alohida e’tibor qaratganlar. Jadidlar tomonidan yaratilgan darsliklar, ilmiy va badiiy asarlar yoshlarning tafakkurini rivojlantirishga xizmat qilgan. Ayniqsa, ular ona tilida sodda va tushunarli uslubda yozilgan kitoblar yaratishga harakat qilganlar. Bu esa xalqning savodxonlik darajasini oshirishda katta rol o‘ynagan.

Jadidlar yosh avlod tarbiyasida ma’naviyat va axloq masalasiga ham katta ahamiyat berganlar. Ularning fikricha, ilm-fan bilan bir qatorda insonning odob-axloqi ham yuksak bo‘lishi kerak edi. Shu sababli ular yoshlarda halollik, rostgo‘ylik, mehnatsevarlik va insonparvarlik kabi fazilatlarni

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

shakllantirishga intilganlar. Jadidlarning pedagogik qarashlarida insonni komil shaxs sifatida tarbiyalash asosiy maqsad bo‘lgan. Ular yoshlarni nafaqat o‘z manfaatini o‘ylaydigan, balki xalq va jamiyat ravnaqi uchun xizmat qiladigan insonlar bo‘lishga undaganlar.

Jadidlar faoliyatining yana bir muhim jihati shundaki, ular milliy madaniyat va san’at rivojiga katta e’tibor qaratganlar. Teatr, she’riyat va publitsistika orqali xalq ongini uyg‘otishga harakat qilganlar. Ularning asarlarida ilm-ma’rifatga intilish, jaholatdan voz kechish va taraqqiyot sari harakat qilish g‘oyalari ilgari surilgan. Jadid adabiyoti xalqni fikrlashga, o‘z hayoti va kelajagi haqida o‘ylashga undagan. Bu esa jamiyatning ma’naviy uyg‘onishida muhim ahamiyat kasb etgan.

Bugungi kunda jadidlarning orzu va g‘oyalari mustaqil O‘zbekiston taraqqiyotida o‘z ifodasini topmoqda. Zamonaviy ta’lim tizimida jadidlarning ilg‘or pedagogik qarashlari va ma’rifatparvarlik tamoyillaridan samarali foydalanilmoqda. Shu sababli jadidlar merosi bugungi yoshlar uchun ham katta ma’naviy maktab vazifasini bajaradi. Ularning xalq ravnaqi va millat kelajagi yo‘lidagi xizmatlari har doim hurmat bilan yodga olinadi.

Xulosa qilib aytganda, jadidlar xalqning ma’naviy uyg‘onishi va milliy taraqqiyoti yo‘lida beqiyos xizmat qilganlar. Ular ilm-fan, ta’lim va ma’rifat orqali jamiyatni taraqqiyot sari yetaklashni maqsad qilganlar. Jadidlarning g‘oyalari bugungi kunda ham yosh avlod tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli jadidlar nafaqat tarix sahifalarida, balki millatning yuragida yashamoqda. Ularning merosi xalqning ma’naviy boyligi va milliy taraqqiyotining muhim asoslaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avloniy, A. (1992). *Turkiy guliston yoxud axloq*. Toshkent: O‘qituvchi.
2. Behbudiy, M. (2006). *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Ma’naviyat.
3. Fitrat, A. (2000). *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Sharq.
4. Karimov, N. (2001). *Jadidchilik harakati tarixi*. Toshkent: Universitet.
5. Qosimov, B. (2004). *Milliy uyg‘onish*. Toshkent: Ma’naviyat.
6. Sultonov, I. (2010). *O‘zbek jadidchiligi tarixi*. Toshkent: Fan.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

7. Avloniy, A. (1998). *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Ma’naviyat.